

ארבע שנים למלחמה הישראלית – פלסטינית:

"אין פרטנר" ונדאג שגם לא יהיה

אריה ארנון¹

התרגלנו. כבר ארבע שנים שאנו במלחמה ואם ניזכר בדיון הנרגש ב"עליות המדרגה" במהלך השנה הראשונה ולעומתו בשקט היחסי בדיון על המלחמה בשנה האחרונה – נבין כי קהו חושינו. זה מובן. איך אפשר להתרגש ארבע שנים מתיאורים מתלהמים של טיפוס במדרגות השוקעות?

אך אולי, בכל זאת, לכבוד ציון יום ההולדת הרביעי למלחמה כדאי להתאמץ ולהתבונן בעצמנו, בשכנינו ובמה שצפוי לנו ולהם? אולי אפשר לרגע לצאת מהחד צדדיות הממאירה שאין בכוחה לשנות את מציאות חיינו?

קווי העימות האלים שבין שתי החברות עוצבו בצל האכזבה מכישלון ועידת קמפ דייויד. מר שרון לא היה שותף לכשלון. הוא התבונן בו ממעמקי האופוזיציה. ברק וכמובן שרון, הטילו את האחריות הבלבדית לכשלון המשא ומתן על הצד השני. הם הסיקו מסקנות דומות: בתקופה ההיסטורית הקרובה אין לישראל פרטנר להסכם. לשרון היתה זו מסקנה לא מפתיעה. הוא לא האמין בפשרה הישראלית פלסטינית גם לפני יולי 2000. ברק התנהג כאילו הגילוי כי "אין פרטנר" הוא פרי כשלון הדיונים ביולי 2000 והשתבח בהצלחתו להסיר את המסכה בזמן מעל פניו של היריב הערמומי. אך מי שיעיין בספרים שפרסמו אנשי ברק על המשא ומתן בכלל ועל השבועיים הגורליים בקמפ דייויד בפרט, ימצא כי סיפור הכשלון מורכב הרבה יותר. שלמה בן עמי וגלעד שר, למשל, הממשיכים להיות שותפים לתיזה הכללית כי "אין פרטנר", מעלים תהיות רבות בלב הקורא הלא משוחד ביחס לפשרה שבאמת הוצעה על ידי ברק ומידת אחריותו לכשלון. נכון, הצעותיו היו מרחיקות לכת במונחי הקונסנסוס הישראלי של שנת 2000 אך האם ברק אכן הפך כל אבן בדרך להסכם? האם הקונסנסוס הישראלי של שנת 2000 באמת התאים להסכם

¹ פרופ' לכלכלה באוניברסיטת בן גוריון ומחוזתי הבנות ג'נבה ב-12 לאוקטובר 2003.

הפשרה ההיסטורית אליו שאף ברק? האם יתכן ששני הצדדים לא הבינו אז את עומק הפשרה הנדרשת משניהם? ואם כן, האם יתכן שהיום הם מבינים?

מי שרוצה לענות על שאלות אלה ביושר, ללא תעמולה וללא דמגוגיה, חייב להתעמק בפרטי הפשרה הפוליטית האפשרית. התוכנית היחידה שיש בה הגיון פנימי ועקביות ואשר יש לה סיכוי לקבל תמיכה היא תוכנית שתי המדינות. זו התוכנית שעמדה על סדר היום בקמפ דייויד ולכן הדיון בפרטיה הכרחי. לתוכנית "שתי המדינות" שלושה יסודות שהסכמה בהם חיונית: הגבולות של שתי המדינות, מעמד שתיהן בירושלים ושאלת הפליטים. בכל שלושת הנושאים לא הושגה הסכמה בקמפ דייויד. אך הפרשנות הנפוצה כל כך כאילו אינה הסכמה מוכיחה שלא ניתן היה ובמיוחד כי לא יהיה אפשר גם היום להגיע להסכם - אינה נכונה לדעתי.

הפשרה הטריטוריאלית היא החלק הקשה לישראלים רבים. בלי לקבל את גבולות 1967 כבסיס לגבולות המוסכמים בין שתי המדינות, ובלי להבין כי בירושלים הערבית תהיה בירת מדינת פלסטין, אכן אין סיכוי לפשרה. אין לגבולות אלה כל תוכן מיסטי או טבעי, אך ברור כי סביבם אפשר יהיה להשיג הסכמה ובלעדיהם – בוודאי שלא.

פתרון סוגיית הפליטים של 1948 היא החלק הקשה לפלסטינים. אלה שיקבלו את תוכנית שתי המדינות מבינים כי ביסודה עומד הרצון לספק לשני העמים החיים הארץ אפשרות למימוש הגדרתם העצמית. הבנה זו מחייבת להטיל מגבלות על מימוש השיבה של צאצאי פליטי 1948 ולהגבילו, בעיקרו של דבר, למדינה הפלסטינית. אחרת ישלוט ההגיון של מדינה אחת בה בחסות הבחירה החופשית במקום המגורים יימשך העימות בין שתי החברות. אין זו פשרה פשוטה לשני הצדדים. הסערה, קצרת הימים לצערי, שחוללו הבנות ג'נבה מוכיחה כי ההסכמה המשולשת היא המפתח לפשרה ההיסטורית. שרון הבין זאת היטב.

באוקטובר 2003 כששתי קבוצות אזרחים ישראלים ופלסטינים, סופרים ופוליטיקאים, אנשי צבא ואקדמיה, חתמו על קווי מתאר להסדר אפשרי בין שני העמים הם יצרו גל של תקווה שנשענה על המחשבה כי יש פרטנר. שרון שניסה תחילה לגמד את היוזמה נזעק

לסתום את הפרצות בחזית ה"אין פרטנר". לכן הוא הציע את "יוזמת ההתנתקות" החד צדדית בעזה ובצפון השומרון. זו לא היתה החלופה המועדפת על שרון עד אז. הוא וכמוהו אנשי ימין רבים, העדיפו עד אז "לתת לצהל לנצח". קרי, להביא את הפלסטינים לויתור על מימוש עצמאותם לפחות בעת הזאת. במלים אחרות, שרון והממשלה הציעו לפלסטינים לוותר, להיכנע ועד שיוכרע העימות עימם – "לא לזוז". זהו ניסוח לא דיפלומטי שאותו שרון הקפיד לעטוף היטב בהכרזות כי ראשית יש להגיע להפסקת אש. גם אני חושב כך. אך מיד לאחר הפסקת האש יש לחדש את המשא ומתן. ובמשא ומתן צריך להגיע להסכם בנוסח ג'נבה וליישמו. שרון לא מתכוון לכך. הוא רוצה בהפסקת אש שבחסותה ישראל תמשיך להרחיב שליטתה בשטחים. כשנבחר אבו מאזן לראש ממשלה, באפריל 2003, שרון, לו רצה, יכול היה לנסות להתקדם במסלול המדיני עימו. הדבר לא עלה על דעתו, כמובן, שכן מטרתו היתה ונותרה למנוע משא ומתן. לא מחשש שהמשא ומתן ייכשל. להיפך, מחשש שהפעם הוא יצליח.

כשהסתבר לשרון לפני שנה עם פרסום הבנות ג'נבה, שהתמיכה בתוכניות נוסח "שתי המדינות" גדולה, בשני העמים, הוא נפנה אל החלופה שהציעו חלק מאנשי מפלגת העבודה מתחילת העימות: במקום להמשיך בעימות ולא לזוז - הפרדה חד צדדית: גדר תוקם בתוך השטחים וחד צדדית יפוננו חלק מההתנחלויות. כך תיווצר מראית עין של שינוי בסטטוס קוו ויסכרו פיות אלה המבקשים שינוי של ממש. בדרך זו יצר שרון ברית פוליטית עם גורמים בעבודה ומחוצה לה שגם הם כמוהו תיארו את המציאות ככזו בה "אין פרטנר". הברית הזו הפכה בידיו של שרון לכוח המקבע את אי קיום המשא ומתן ומונע את יצירת הפרטנר. מ"אין פרטנר" כתיאור מציאות בפי ברק, שגוי לעניות דעתי, עברנו ל"אין פרטנר" כתוכנית פעולה ממשלתית.

שרון פעל בעקביות מאז החל העימות לפני ארבע שנים להחלשת התומכים הפלסטינים בפתרון שתי המדינות. התחזקותם של הסרבנים הפלסטינים, אלה הנלחמים למדינה אחת ערבית או מוסלמית, נתפסת בעיני שרון והימין כסכנה קטנה יותר מחיזוק הפשרנים. עם הסרבנים הדרך ברורה – מלחמה; עם מקבלי פשרת שתי המדינות נצטרך להידבר. ההידברות, בעיני שרון, היא האיום הראשי וכנגדה כוונה ההתנתקות.

כך, במהלך היסטורי מתעתע, הפכו מסירי המסכות מעל פניו הסרבניות של הצד השני בשנת 2000 לבני בריתו של שרון, ממוטט מחנה התומכים ב"שתי מדינות" בצד הפלסטיני ב 2004. ברק ותומכיו הפכו ממסירי המסכות של הצד השני למסכה על פני הסירוב הישראלי לחזור למשא ומתן.

חלק מהציבור בישראל מבין כי ההתבהמות, שלנו ושלהם, לא הגיעה לשיאה ולא תיפסק מעצמה. הדרך היחידה להחזיר אנושיות לחיינו היא בהסרת הווטו על החזרה למשא ומתן. האם נותר בנו כוח לראות את שני הצדדים של הסכסוך? להבין כי כדי שיהיה לנו פרטנר אנחנו צריכים להסכים להיות פרטנר?